

Den latiny

25.11.2014

ANTIKA A JEJÍ KONIÁŠOVÉ

Ivan Prchlík

ÚŘLS FF UK

Úvodní poznámky

- Záběr aktuálního zájmu:
 - eliminace knih obecně, tedy nikoli jen jejich pálení, či ani jen ničení všemi způsoby.
- Limity výkladu:
 - antika bude pojímána jako celek, tedy bez jinak potřebného odlišování prostředí řeckého a římského v jeho jednotlivých fásích, zvlášť bude poukazováno jen na důsledky christianisace římského imperia, půjde tedy především o jakousi typologii motivace k ničení knih,
 - historicita některých zpráv je zpochybňována, nám však půjde spíše o představu, co bylo v antice přinejmenším myslitelné,
 - nezohledněny zůstanou dosti početné zprávy o zákrocích proti pouze autorům spisů a nikoli spisům samotným, byť zákrok i proti spisům lze často předpokládat.

Státní zásahy motivované ochranou státních kultů

- Spálení spisů Prótagorových kvůli relativisaci existence bohů:
 - v Athénách v roce 411 př. n. l.,
 - prameny pozdní: Cicero v *De natura deorum*, Dógenés Laertios a další,
 - někteří usuzují na původ zprávy v jen fragmentárně dochované kronice Apollodóra z Athén, i ta však vznikla až ve 2. stol. př. n. l.,
 - za důvěryhodnou občas bývá považována s poukazem na aktuální krizi způsobenou v Athénách Peloponnéskou válkou,
 - naopak dle recentní analýsy je teprve konec 4. stol. př. n. l. obdobím přechodu od kultury primárně orální k psané a teprve v ní dostává pálení knih smysl.

Státní zásahy proti spisům obskurně náboženského charakteru

- Nařízení vydat takové spisy v době války s Hannibalem:
 - v Římě v roce 213 př. n. l., kdy se do Říma stahovali různí šarlatáni a provozovali na veřejných místech cizí pověřené obřady,
 - pramen: Livius,
 - *senatus consultum* nařizovalo vydat *libros uaticinos precationesue aut artem sacrificandi conscriptam*, aby nikdo z jejich návodu neprovozoval žádné nepatřičné praktiky,
 - zničení knih přímo zmíněno není, ale předpokládá se.

Státní zásahy proti spisům obskurně náboženského charakteru

- Zničení údajných spisů krále Numy Pompilia vykopaných na Ianiculu:
 - v Římě v roce 181 př. n. l.,
 - prameny: Livius, Varro citovaný Augustinem, Pliniova *Naturalis historia*, Plútarchův životopis Numy, Valerius Maximus,
 - měly se týkat jednak pontifikálního práva a jednak (údajně) pýthagorejské filosofie, obsah nálezu se však v podání jednotlivých autorů liší, a navíc Plinius cituje několik starších autorů, kteří též se už nemohli shodnout,
 - dle Plútarcha byly ukryty proto, aby psaný text nenahrazoval živou tradici,
 - byly spáleny jako ohrožení zděděného náboženství otců, pouze dle Valeria Maxima byly spáleny jen knihy řecké, zatímco latinské pečlivě uchovány,
 - zajímavou ilustrací nepochopení tehdejší mentality je tvrzení, že moderní autoři je považují za padělek stejně jako tehdy senát – v pramenech je totiž zdůrazňována pouze náboženská závadnost knih.

Státní zásahy proti spisům obskurně náboženského charakteru

- Otázka běžné praxe období římské republiky:
 - v řeči kladené Liviem do úst konsulovi Postumiovi referujícímu v senátu o nebezpečí bakchanálií (186 př. n. l.) se tento odvolává na to, že v minulosti bývaly věštné knihy vyhledávány a páleny,
 - námitkou je, že u Livia jsou zmíněny jen dva takové incidenty, jiní však toto místo citují bez jakéhokoli náznaku nedůvěry,
 - v souvislosti s touto aférou žádné ničení knih zmiňováno není, a to ani Liviem, ani v nápisně dochovaném *Senatus consultum de Bacchanalibus*,
 - ani s dalšími zprávami o zásazích římské republiky proti šířitelům východních kultů žádná ničení knih spojována nejsou, někteří je však předpokládají; příčinou navíc může být to, že líčení Liviovo, tedy pramene, jenž se o náboženské inovace a konflikty velmi zajímal, pro nás končí rokem 167 př. n. l.

Státní zásahy proti spisům obskurně náboženského charakteru

- Akce období principátu:
 - Augustus: coby svůj první počín ve funkci *pontifika maxima* (12 př. n. l.) nechal shromáždit věšebné knihy a ty falešné, v počtu přes 2000, spálit, zachoval pouze knihy Sibyllské, které nechal uložit v Apollónově chrámu na Palatinu; prameny: Suetonius, Tacitus,
 - Tiberius: také provedl selekci prorockých spisů, v tomto případě ovšem nejsme informováni o osudu těch nevybraných; prameny: Cassius Dio, Tacitus,
 - Septimius Severus: nechal odstranit tajné spisy z egyptských svatyň, aby už je nikdo nečetl; pramen: Cassius Dio,
 - právní kompilace z doby Diocletianovy obsahuje zákaz mít v držení magické knihy, v případě porušení měly být veřejně spáleny.

Znesvěcování a ničení posvátných spisů náboženství nepřátel

- Avesta:
 - Alexandros: zpráva v perské tradici z 9. stol., její spálení figuruje bez bližších okolností ve výčtu nepřátelských činů, které měl spáchat v Persii,
 - dle jiné zprávy ovšem naopak inicioval pořízení řecké verze Avesty.
- Tóra:
 - Antiochos Epifanés: Diodóros Sicilský zmiňuje jednorázovou dehonestací akci, polití omastkem z obětovaného masa; 1. kniha Makkabejských pálení nalezených exemplářů a vyhrožování smrtí těm, u koho by byla nalezena; pozdně antické křesťanské prameny jen pálení exemplářů,
 - Titus: Babylónský Talmud tvrdí, že se na ní dopustil hříchu s děvkou; dle Iosepha Flavia byl jeden exemplář nesen v triumfu,
 - povstání bar Kochby: dle obou versí Talmudu balili Římané do jejích svitků provinilce a upalovali je; u Lactantia totéž v předpovědi příchodu Antikrista.

Ničení posvátných spisů pronásledovaných náboženství

- Diocletianův zákon proti manichejcům:
 - dochovaný v *Collatio legum Mosaicarum et Romanorum*, obsahoval i nařízení pálit vůdce manichejců i s jejich knihami.
- Biblické spisy během Velké persekuce:
 - pálení knih křesťanů nařizoval zákon dochovaný u Eusebia z Kaisareie, který se prohlašuje i za očitého svědka jeho praktického naplňování; pálení knih zmiňuje i Lactantius a další prameny,
 - jsou známy i podrobnosti: v africké Cirtě byly přímo prohledávány domy křesťanů, i když následné ničení knih je třeba jen předpokládat; v africké Autumně se jako s platnou normou operovalo s tím, že domy, v nichž by knihy byly nalezeny, měly být zbořeny; v Thessaloníce se zřejmě zabavovaly nejen Bible a texty liturgické; v egyptském Koptu kdosi dokonce ukryl do stěny domu kodex obsahující dvě dílka Filónova,

Ničení posvátných spisů pronásledovaných náboženství

- Biblické spisy během Velké persekuce:
 - jedna poznámka Arnobiova je zajímavou ilustrací motivace Diocletianem representovaného římského státu k ničení knih křesťanů, respektive faktu, že touto motivací nebyl sám o sobě obsah těchto knih: prý se totiž v jeho době vyskytli i tací, kteří se domnívali, že knihy mají být ničeny právě na základě jejich eventuálně závadnému obsahu, a požadovali, aby senátem byly odsouzeny i spisy Ciceronovy, protože stejně jako knihy křesťanů zpochybňovaly autoritu tradičního náboženství,
 - dle moderní spekulace mohl za touto novinkou stát Porfyrios.

Státní zásahy proti „mravně závadné“ literatuře

- „Vypovězení“ básní Archilochových ze Sparty:
 - aby jejich četba neškodila mravům mládeže; pramen: Valerius Maximus; historicita leckdy odmítána.
- Odstraňování Ovidiových děl z veřejných knihoven:
 - jejich případná likvidace však zmiňována není, zatímco indicií, že Augustus vnímal jako závadný především jejich obsah a nikoli osobu autora, budiž to, že dle Ovidia samotného v knihovnách ponechal spisy Antoniovy či Brutovy.
- Iulianův zákaz kněžím:
 - číst nejen Epikúra a Pyrrhóna, ale i Archilocha, Hippónakta a jim podobné autory a též ty části starých attických komédií, které se nesou v podobném duchu, byť lepší by bylo, kdyby se i jim vyhýbali zcela; pramen: Iulianova korespondence.

Státní zásahy proti nactiutrhačným spisům

- Zákon XII desek:
 - trestal pouze autora, evidentně proto, že se počítalo jen s „živou produkcí“.
- Případ Naeviův:
 - uvržen do vězení za neustálé tupení a hanění předních mužů obce vyřčené po způsobu řeckých básníků, napsal tam dvě hry, v nichž svá provinění zapravil; pramen: Aulus Gellius.
- Augustus:
 - na počátku vlády potrestal plebeje Iunia Novata jen peněžní pokutou za jakýsi hrubý dopis, který o něm uveřejnil, a to navíc pod jménem jeho problémového vnuka Agrippy Postuma; pramen: Suetonius,
 - ke konci své vlády naopak nechal vyhledávat, a to i za odměnu, a pálit pamflety, které proti němu byly sepisovány v době hladomoru; pramen: dvě zprávy u Cassia Diona.

Státní zásahy proti nactiutrhačným spisům

- Nero:
 - nařídil spálit *Codicilli Fabricia Veientona*, v nichž se údajně navážel do senátorů a kněží, dílo se však zničit nepodařilo, ovšem když později ztratilo svůj undergroundový charakter, zájem o ně upadl; pramen: Tacitus.
- Domitianus:
 - zničil hanopisy na výše postavené muže i ženy; pramen: Suetonius.
- Zákon Constantinův:
 - nápisně dochovaný, přímo nařizoval spálení anonymních pamfletů.

Ničení kompromitujících materiálů

- Korespondence a podobné písemnosti:
 - Pompeius: archiv Sertoriův, údajně v něm měly být i dopisy psané vlivnými Římany, kteří Sertoria zvali do Itálie; pramen: Plútarchovy životopisy,
 - Caesar: korespondence Pompeiova a Scipionova po bitvách u Farsálu a Thapsu; prameny: Pliniova *Naturalis historia*, Seneca v *De ira*, Cassius Dio,
 - Claudiův propuštěnec Narkissos: Claudiova korespondence, ze strachu z dopisů zmiňujících Agrippinu a další; pramen: Cassius Dio,
 - Otho: vlastní korespondence a možná i další písemnosti, aby neohrozil nikoho, kdo ho podporoval nebo haněl Vitellia; prameny: Tacitus, Suetonius.
- Literární díla nedospělého věku:
 - Augustus: svému knihovníku Pompeiovi Macrovi dopisem zakázal zveřejnit skladby, které složil Caesar jako chlapec nebo mladík; pramen: Suetonius.

Vystoupení proti spisům politických odpůrců

- Augustus:
 - dílo (mimo jiné dějepisné) řečníka netajícího se sympatiemi k Pompeiovi a kritika současných poměrů Tita Labiena bylo spáleno z rozhodnutí senátu; prameny: Senecovy *Controversiae* (kde je zdůrazněna neslýchanost takového dosud nikdy neuplatněného postupu); Suetonius,
 - později (možná až za Tiberia) byly spáleny i spisy jednoho nejmenovaného Labienova odpůrce, který proti němu hlasoval; pramen: Senecovy *Controversiae*,
 - spáleny byly i spisy Labienova vydavatele a též plamenného řečníka a odpůrce principátu Cassia Severa; prameny: Tacitus, Suetonius a ke vztahu Severovu k Labienovi Senecovy *Controversiae*.

Vystoupení proti spisům politických odpůrců

- Tiberius:
 - podle Suetonia byly ničeny i spisy, které byly dříve předčítány i před Augustem, stačilo, aby básník v tragédii haněl Agamemnóna, nebo historik nazval Bruta a Cassia posledními Římany,
 - konkrétní zpráva o likvidaci děl se však týká jen historika Cremutia Corda, jehož dílo mělo dle Tacita být z rozhodnutí senátu spáleno právě za to, že nazval Bruta a Cassia posledními Římany, dle Cassia Diona však bylo obvinění, že pochválil Bruta a Cassia označil za posledního Římana, pouhou Seianovu záminkou; z exemplářů, které ukryla zejména jeho dcera, však bylo později znovu vydáno, jak vyplývá i ze Senecovy útěchy pro Marcii a ze Suetonia,

Vystoupení proti spisům politických odpůrců

- Tiberius:
 - zničena nejspíše byla i díla řečníka a básníka Mamerca Aemilia Scaura, který byl udán a Tiberiem podezírán, že postavou Átrea ve stejnojmenné tragédii měl na mysli právě císaře, Cassius Dio ani Tacitus však zničení děl přímo nezmiňují, naznačuje ho však Suetonius, který zřejmě pouze Átrea zaměnil za Agamemnóna; navíc Seneca v *Controversiích* tvrdí, že z usnesení senátu bylo spáleno sedm řečí, které vydal.

Vystoupení proti spisům politických odpůrců

- Domitianus:
 - dle Tacitova *Agricoly* nechal veřejně spálit oslavné spisy na hrdiny odporu proti principátu, totiž na Thraseu Paeta od Quinta Iunia Arulena Rustica a na Helvidia Priska od Herennia Seneciona; v případě toho druhého je z jednoho Pliniova dopisu ještě známo, že spisy byly zničeny z rozhodnutí senátu, ale že při nejmenším jeden exemplář tomuto osudu unikl, protože si jej bývalá Helvidiova manželka Fannia vzala do vyhnanství, kam byla poslána za to, že Senecionovi půjčila Helvidiovy zápisky,
 - na zničení spisů dějepisce Hermogena z Tarsu kvůli jakýmsi *figurae*, které obsahovaly, by mohl ukazovat fakt, že písaři, kteří je opisovali, byli ukřižováni; pramen: Suetonius.

Damnatio memoriae

- Odstranění chvály Cornelia Galla z *Georgik*:
 - Vergilia k tomu měl přimět Augustus, báje o Aristaiovi ve druhé polovině IV. knihy má být místo ní; pramen: dvě zprávy u Servia,
 - jejich věrohodnost však mnozí moderní badatelé zpochybňují, mimo jiné proto, že nepovažují za pravděpodobné, že by se po původním textu nedochovala žádná stopa.
- Septimius Severus proti spisům Iulianovým:
 - naprosto nejasná je pozdní zpráva u Aurelia Victora, že aby vyhladil jeho památku, nařídil zničit spisy svého předchůdce Didia Iuliana, o němž ale není známo, že by cokoli napsal, jehož jménem si ale sám Victor není jistý a plete ho se jménem právníka Salvia Iuliana, jehož publikační činnost mu připisuje, který ale zemřel dvacet let před začátkem Severovy vlády a není známo, že by jeho dílo bylo jakkoli atakováno.

Knihy zničené ze zvěle tyrannovy

- Alexandros:
 - měl hodit do řeky Hydaspu spis popisující jeho souboj s králem Pórem a jeho autorovi, Aristobúlovi z Kassandreie, který mu jej na lodi předčítal, pohrozit tímtéž; pramen: Lúkiános v *De historia conscribenda*,
- Caligula:
 - přemýšlel o zničení spisů Homérových, odvolává se na to, že Platón je ze svého ideálního státu vyloučil,
 - málem nechal odstranit z knihoven díla Vergiliova a Liviova vytýkáje jejich autorům odborné i literární nectnosti,
 - zničením jejich odborné literatury vyhrožoval i právníkům; pramen všech tří zpráv: Suetonius,
 - řečníkům, kteří propadli v soutěži, kterou uspořádal v Gallii Lugdunensis, nařídil, aby své spisy zničili houbou nebo jazykem; pramen: Suetonius.

Knihy zničené ze zvěle tyrannovy

- Nero:
 - snad zakázal Lucanovi vydávat básně, Tacitova zpráva ale není jednoznačná, zpráva Lucanova pozdně antického životopisce je úplně vágní a renaissanční humanista Sicco Polentonius se sice vyjadřuje jasně, to ovšem může být jen výraz jeho pochopení zprávy Tacitovy.
- Caracalla:
 - údajně pouze zamýšlel zničit spisy Aristoteliků, protože věřil, že Aristotelés byl zapleten do smrti Alexandrovny; pramen: Cassius Dio.
- Diocletianus:
 - měl nechat v Egyptě spálit knihy o výrobě zlata a stříbra, aby zbavil tento národ bohatství a odvahy stavět se Římanům na odpor; pramen: tři zprávy v byzantské tradici.

Knihy zničené náhodně v rámci jiného násilí

- Varronovy knihovny během proskripce druhého triumvirátu:
 - sám Varro (citovaný Gelliem) narážel v první knize svých *Hebdomad* na to, že o některé jejich dříve hotové knihy přišel, když byly během proskripce vyplněny jeho knihovny,
 - mohlo ovšem jít o náhodné zničení během rabování Varronova majetku.
- Pro opak by svědčila, ovšem nepravděpodobná, paralela se spisy Ciceronovými:
 - ten totiž přišel o život i kvůli filippikám proti Antoniovi, což komentuje Velleius Paterculus tak, že tím sláva jeho činů a výroků neutrpěla, ale naopak se zvětšila; to je ovšem samo o sobě nejednoznačné a jiné četné prameny ničení jeho spisů ani v nejmenším nenaznačují,
 - na mysl ta možnost současníkům ovšem přišla, dle Senecových *Suasorií* a Quintiliana totiž řečníci cvičně deklamovali na téma, zda má Cicero spálit filippiky, když mu Antonius slíbí milost.

Incidenty způsobené strachem z násilí

- Za Nerona:
 - v případě Persiově se o tom, že zničení jeho raných děl bylo motivováno obavou z Neronova zásahu, jen spekuluje na základě zprávy ve Suetoniově *De poetis*, že je zničila Persiova matka na radu jakéhosi Cornuta.
- Možná změna situace za Vespasiana:
 - v Tacitově *Dialogu* je dramatikovi Curiatiovi Maternovi do úst kladeno ujišťování svých přátel, že kontroverzní místa své hry *Cato*, která vzbudila při veřejném předčítání rozruch a prý i nevoli vyšších míst, nejen nezmění, ale ve stejném duchu bude pokračovat i v rozepsané tragédii *Thyestes*.
- Po dobytí Říma Alarichem:
 - Augustinus se zmiňuje o tom, že kdosi se obává publikovat svou už hotovou polemiku s prvními třemi knihami jeho *De civitate Dei*.

Knihy zničené během barbarských nájezdů

- Herulové v Athénách:
 - je ovšem v roce 267 údajně úmyslně nezničili, protože jejich studium Římany odvádělo od bojové přípravy; pramen: často opakovaná zpráva v byzantské tradici.
- Arabové v Konstantinopoli:
 - kalif Omar měl nařídít zničení Alexandrejské bibliothéky s tím, že knihy v ní obsahují buď něco jiného než Korán, a pak jsou nebezpečné, nebo totéž, co Korán, a pak jsou zbytečné,
 - zpráva se však objevuje až v syrské křesťanské tradici ze 13. stol., tedy v době Křížových výprav, což z ní činí výrazného kandidáta na pouze dobovou propagandu.

Státní zásahy ve prospěch knih

- Podpora záchrany dříve pronásledovaných děl:
 - Caligula: dle Suetonia na počátku své vlády povolil pátrání po zachovalých exemplářích děl Tita Labiena, Cremutia Corda a Cassia Severa, jejich držení i četbu; z Quintiliana je ovšem zřejmé, že konkrétně z Cremutiova textu byla příliš ožehavá místa odstraněna,
 - Iulianus: o křesťanských spisech rozkradených z knihovny Geórgia z Kappadokie prohlásil, že by bylo lepší, kdyby byly zničeny, přesto ale nařídil je všechny vypátrat, aby bylo zajištěno, že se neztratí žádný z cenných spisů; pramen: Iulianova korespondence.
- Ochrana „autorských práv“ proti falšování:
 - stoik doby Augustovy Athénodóros z Tarsu, spravující pergamskou knihovnu, odstraňoval ze spisů Zénónových místa málo kompatibilní s touto filosofií, byl ale přistižen a soudně popotahován; pramen: Díogenés Laertios.

Akce soukromníků

- Proti svým filosofickým odpůrcům:
 - Platón: měl chtít zničit knihy Démokritovy; pramen: Díogenés Laertios,
 - Alexandros z Abónúteichu, stoupenec Apollónia z Tyan a odpůrce filosofie Epikúrovy: demonstrativně spálil na agoře Epikúrovy spisy; pramen: Lúkiános,
 - Eusebios z Kaisareie: si položil řečnickou otázku, proč pohané sami neodstraní své knihy s polytheistickou a nemravnou mythologií, když se hlásí k monotheismu,
 - Arnobius: vyzýval pohany k témuž,
 - Iulianus: velebil bohy za to, že většina spisů Epikúrových a Pyrrhónových se do jeho doby ani nedochovala,
 - Proklos: dle svého žáka a životopisce říkal, že ze všech knih by zachoval jen *Chaldejská orákula* a Platónova *Tímaia*.

Akce soukromníků

- Proti spisům svých předchůdců:
 - Hippokratés: dle zprávy v byzantské tradici je měl spálit, Plinius v *Naturalis historia* však tvrdí, že opsal zprávy o uzdravení nemocných z chrámu, a když ten shořel, založil na jejich základě „klinickou“ medicínu.
- Proti uměleckým dílům nevalné kvality:
 - Catullus: měl spadeno na básnické annály jakéhosi Volusia, jimž nejen předpovídal, že do nich obchodníci budou balit makrely, ale snad je i sám hodil do ohně; pramen: Catullovy vlastní verše.
- Proti Tóře:
 - anonymní římský voják v Palestině za vlády Claudiovy: při trestné výpravě v jedné vesnici ji veřejně roztrhal a eventuálně i hodil do ohně, Židé si však na něj stěžovali u prokurátora Ventidia Cumana, který jej nakonec obávaje se povstání nechal popravit; pramen: dvě zprávy u Iosepha Flavia.

Zničení vlastních knih

- V souvislosti se střetem se státní mocí:
 - Stésichoros: podle legendy z Platónova *Faidra* urazil ve své básni Helenu, za což byl potrestán slepotou, napsal proto palinódii, a zrak se mu vrátil; dle moderního badatele snad mohli ve skutečnosti uraženými být Sparťané a proti básni nějak vystoupit,
 - Tímágenés: za hanění Augusta i jeho rodiny jím byl vypovězen z jeho domu, což ho namíchlo natolik, že později spálil tu pasáž svého dějepisného díla, v níž vylíčil právě Augustovy činy, Augusta samého to ovšem ponechalo klidným; prameny Seneca v *De ira* a méně detailně Seneca v *Controversiích*,
 - Ovidius: před odchodem do vyhnanství spálil svůj exemplář ne zcela dokončených *Proměn*, zachovaly se však v opisech přátel; pramen: Ovidiova *Tristia*.

Zničení vlastních knih

- V souvislosti se střetem s vlivnou osobou:
 - Claudius: pokoušel se v dějepisném díle vylíčit občanské války mezi Octavianem a Antoniem, avšak jeho matka, dcera Antoniova, a babička Livia, manželka Octavianova, na něj vyvíjely takový tlak, že s psaním přestal; pramen: Suetonius,
 - Fronto: chtěl zničit svou řeč poté, co se dověděl od Marka Aurelia, že Asklépiodotos, jehož v ní napadal, je v dobrých vztazích s Verem, nepodařilo se mu to však, protože se již příliš rozšířila; pramen: dvě zmínky ve Frontonově korespondenci.
- Z důvodů uměleckých:
 - Vergilius: nařídil zničení nehotové *Aeneidy* ve své závěti, zabránil však tomu Augustus; pramen: Suetonius v *De poetis*.

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Ničení vlastních knih v rámci konverse:
 - už ve Skutcích apoštolských figuruje líčení, jak v Efesu sami majitelé a dřívější uživatelé spontánně spálili své magické spisy, protože vinou zlých duchů utrpělo neúspěch několik židovských zaříkávačů, kteří se prý snažili využívat ke svým praktikám jméno Ježíšovo i Pavlovo,
 - zákon Honoriův ukládal spálení svých spisů astrologům společně s přijetím křesťanství, chtěli-li se vyhnout deportaci ze svého města,
 - na poč. 5. stol. tak skutečně učinil anonymní astrolog, kterého svému publiku v Karthágu představil Augustinus, když se chtěl – na druhý pokus – stát křesťanem,
 - koncem 5. stol. spálil své *les formules d'invocation aux dieux païens* alexandrejský student gramatiky, který však konvertoval poté, co prokoukl podvody páchané místními kněžími; pramen: Zachariův život Severův,

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Ničení vlastních knih v rámci konverse:
 - koncem 5. stol. se spálením svých magických knih a konversí zachránil student práv v Bérytu dopadený při magickém obřadu; pramen: Zachariův život Severův,
 - v hagiografické literatuře se objevuje i případ bezejmenného muže z Antiocheie, který projevil zájem o konversi a nechal si nejprve zničit pás zasvěcený Artemidě, který měl na sobě, ale raději uprchl, když po něm poustevník Hypatios se zřejmým úmyslem požadoval i vydání jeho knih a kouzel.

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Ničení spisů představiteli christianisovaného státu během protipohanských akcí:
 - někdy před rokem 333 odsuzoval blíže nespecifikovaný spis Porfyriův ke spálení zákon vydaný Constantinem, dochovaný v literárních pramenech, ale odkazovaný i v kodexech,
 - Iovianus: nechal v Antiocheii spálit knihovnu Iulianovu, zřízenou v chrámu vybudovaném Hadrianem svému předchůdci Traianovi, další okolnosti jsou ale nejasné; pramen: dvě zprávy v byzantské tradici,
 - během antiochejských procesů v letech 371-372 pálily státní orgány knihy nalezené při pátrání v soukromých domech, moderní autority počítají s tím, že šlo o knihy magické, což pramen – Ammianus Marcellinus – nevyklučuje, výslovně však podle něj nešlo jen o ně (což dost možná platí i o jiných podobných případech),

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Ničení spisů představiteli christianisovaného státu během protipohanských akcí:
 - během likvidace Marneia v Gaze v roce 402 bylo pátráno i po magických (ale možná ve skutečnosti kultických) knihách, nalezené byly z části spáleny a z části naházeny do bláta,
 - poč. 5. stol. spálil Stilicho *Sibyllské knihy*, je však otázkou, co přesně tím je myšleno a jaká byla jeho motivace, zpráva Rutilia Namatiana totiž nic jiného neříká, dost možná to ale byl defétistický charakter obecně rozšířených křesťanských a židovských sibyllinek v době ohrožení Říma Alarichem, ale také možná snaha prosadit se vedle nábožensky mnohem exponovanějších osob v okolí Honoriově (určitě ne Stilichonův bezvýsledný pokus je konsultovat a spíše ani odvěta za akce pohanů během vpádu Radagaisova); spáleny mohly být i *Libri Vegonici*, dle Servia byly umístěny v témže Apollónově chrámu na Palatinu, samotné sibyllinky tam každopádně byly ještě v roce 363, kdy je podle Ammiana jen málem zničil požár,

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Ničení spisů představiteli christianisovaného státu během protipohanských akcí:
 - v aktech efeského koncilu i v kodexu Iustinianově figuruje zákon Theodosia II. nařizující spálit všechny protikřesťanské spisy Porfyriovy, a to s vysvětlením, že zákonodárce nechce, aby se k lidskému sluchu dostaly texty, které rozčilují boha a škodí lidské duši; v kodexové versi je záběr zákona rozšířen i na protikřesťanské spisy jakýchkoli jiných autorů,
 - koncem 5. stol. v Bérytu byly před kostelem poté, co z nich bylo předčítáno, veřejně spáleny magické spisy vypátrané po přistižení několika místních studentů při magickém obřadu, do akce byli postupně zapojeni místní biskup i světská moc; pramen: Zachariův život Severův,
 - Iustinianův zákon z roku 536 počítá s tím, že jeho předchůdci bylo zapovězeno i opisování či jen vlastnění Porfyriových spisů,

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Ničení spisů představiteli christianisovaného státu během protipohanských akcí:
 - Ióannés z Efesu vyslaný Iustinianem christianisovat rozsáhlé oblasti v Malé Asii měl během této činnosti spálit 2000 knih; pramen: Michaél Syros,
 - během druhého Iustinianova pronásledování pohanů v Konstantinopoli v letech 545-546 mělo být spáleno kolem 2000 knih pohanů (či kněžích); pramen: anonymní syrská kronika,
 - během procesů konaných v pol. 6. stol. v Antiocheii Iustinianovým *magisterem militum per Orientem* Amantiem se taktéž pátralo po knihách pohanů a dalších (mimo jiných astrologů) a pálily se uprostřed stadia; pramen: život Symeóna Stylíta Mladšího,
 - během třetího Iustinianova pronásledování pohanů v Konstantinopoli v roce 562 měly být spáleny knihy pohanů; pramen: Ióannés Malalás; Michaélem Syrem jsou uváděny i jako magické, v téže souvislosti je ale zmiňováno pět pohanských kněží, takže mohlo jít i o knihy kultické.

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Ničení knih církevními autoritami:
 - koncem 4. stol. byl biskup Héliodóros místní thessalskou synodu postaven před volbu buď zničit své knihy svádějící ke smyslné lásce, nebo přijít o biskupskou hodnost, z čehož si prý vybral to druhé (podle Canfory je spálil, což je omyl); snad mohlo jít o autora *Aithiopik*, které měl napsat v mládí; obě zprávy jsou z tradice církevních dějepisců,
 - papež Gregorius Magnus snad nechal spálit nějaké astrologické, možná obecně věšebné, eventuálně i další spisy, údajně proto, aby zajistil větší pozornost textům biblickým; zpráva je ale až středověká,
 - tentýž papež je hned dvěma renesančními humanisty vehementně bráněn, že nenechal zničit dílo Liviovo.

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Blíže nespecifikované násilné ničení spisů:
 - Augustinus zmiňuje pálení astrologických knih jako věc, která se děje, a proti níž sami astrologové marně protestují svou interpretací místa v Janově evangeliu.
- Akce soukromníků:
 - poč. 4. stol. biskup Makedonios z Mopsuestie spálil knihy výslovně označené jako čarodějnické a vlastněné bývalým biskupem Paulinem, moderní autorita ovšem upozorňuje na možné ovlivnění této zprávy ariánským sporem; zpráva pochází z ariánské tradice,
 - Orosius přiznává, že alexandrejské chrámové knihovny, které sám viděl, „vyprázdnil“ v jeho době křesťané rabující chrámy.

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Ničení písemností ze strachu o vlastní záchranu:
 - celé knihovny pálili ze strachu sami jejich majitelé následkem procesů v Antiocheii v letech 371-372, a to ve všech východních provinciích; pramen: Ammianus Marcellinus,
 - koncem 20. let 5. stol. v okolí Tarracony bylo ohroženo několik církevních hodnostářů a prominentních rodin činností mnicha Frontona, který mezi nimi vypátral údajně magické knihy, místní biskupové (kteří si je ale mezi sebou posílali k prozkoumání jejich orthodoxy, což by spíše napovídalo, že se jednalo o spisy heretické) je proto radši spálili a Frontona eliminovali obviněním, že vše nastrojil motivován svou chudobou; pramen: korespondence Augustinova.

Incidenty poplatné šíření křesťanství

- Pálení heretické literatury (velmi výběrově):
 - už Níkajským koncilem byly ke spálení odsouzeny spisy Areiovy,
 - první seznam heretických spisů určených ke spálení sestavil papež Innocentius v roce 405,
 - z roku 496 pochází tzv. *Decretum Gelasianum*, rozdělující knihy na ty, které mají být přijímány katolíky, a ty, které nemají.

Incidenty ohrožující antickou literaturu během pozdější tradice

- Pravopisná reforma Chilperichova:
 - fránský král se ji pokusil prosadit koncem 6. stol., prý chtěl docílit toho, aby se chlapci ve školách učili kompletně z textů, které ji reflektovaly, a ostatní byly eliminovány; pramen: Gregorius Turonensis.
- Palimpsésty:
 - Ciceronův *De re publica* ze 4. stol. přepsán v 7. stol. dílem Augustinovým,
 - Plautovy komédie ze 4./5. stol. přepsány v 9. stol. Augustinovým komentářem k Žalmům, dnes jde o hlavní rukopis těchto her,
 - Annály Grania Liciniana z 5. stol. přepsány v 6. stol. latinským gramatickým spisem, a ten pak v 9./10. stol. syrským překladem Ióanna Chrysostoma, z původního textu dochováno 12 zlomků,
 - Gaiovy *Institutiones* přepsány dopisy Hieronymovými a Gennadiovými,
 - dopisy Frontonovy přepsány akty Chalkédonského koncilu.

Incidenty ohrožující antickou literaturu během pozdější tradice

- Evidentní zásahy opisovačů:
 - v jednom rukopise Iuvenalově vynachány dva velmi obscénní verše,
 - v jednom rukopise s Ausoniovým dílem chybí *Bissula* a *Centio nuptialis*, opsán byl zřejmě z pozdně antického exempláře, který je už také neobsahoval,
 - v jednom rukopise jsou rasurami porušeny dvě lascivní básně *Anthologie Latiny*,
 - v jediném rukopise s příslušným torsem Tacitových análů chybí prakticky celá kniha V, dle (málo pravděpodobné) moderní teorie mohla být zničena rozlíceným mnichem kvůli způsobu, jakým eventuálně líčila Ježíšovo ukřižování,
 - z jediného rukopisu Zósima je pečlivě vyříznuto jedno kvaternion s vylíčením vlády Diocletianovy a jedno další folion.

Theoretická reflexe ničení knih

- Pouze u křesťanských autorů:
 - Lactantius: je s odkazem na minulé pokusy (postup senátu při pálení knih připisovaných Numovi) prohlásil za neefektivní,
 - Arnobius: je odmítá principiálně, reaguje ovšem na jejich ničení v rámci Velké persekuce, není to ochrana bohů, ale strach z dosvědčení pravdy,
 - životopisec Gregoria Magna: klade do úst Petru Diacononovi námitku, že spálení Gregoriových knih by bylo neefektivní, když už jsou všeobecně rozšířeny; moderní autorita ovšem historičnost ohrožení Gregoriových knih odmítá.